

Globalisation affects on education in various ways: globalization entails changes in the labor market; Globalization requires additional resources of the educational system; globalization raises the problem of decentralization and privatization of education; globalization requires international measurements and assessments of education; globalization accelerates the development of information technology; globalization promotes global culture. It is emphasized that the defining trends of the global educational system are deepening its fundamentalization, strengthening humanistic orientation, spiritual and general component of education, the formation of students a systematic approach to the analysis of complex technical and social situations, strategic thinking and bring social and professional mobility. The need to maintain a highly competitive labor market also requires instilling skills and the desire for self-learning, self-education and self-improvement throughout the active working life.

Keywords: *accessibility of higher education; effectiveness of higher education; priorities of development of higher education; the quality of higher education.*

Рецензенти

С. О. Сисоєва – д. п. н., проф., чл.-коресп. НАПН України
Н. А. Побірченко – д. психол. н., проф.

*Стаття надійшла до редакції 20.11.2015
Прийнято до друку 26.11.2015*

УДК 378:159.923.2

Є. Є. Завгородня
ORCID ID 0000-0003-4425-1787

ДО ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ТВОРЧОГО ПОТЕНЦІАЛУ ОСОБИСТОСТІ

У статті розглянуто проблему тлумачення дефініції «творчий потенціал» у педагогічній теорії. Проаналізовано основні методи розвитку творчого потенціалу особистості. Виявлено, що творчий потенціал особистості, як сукупність природовідповідних та культуровідповідних можливостей, розвивається у процесі культуротворчості та передбачає отримання продуктивного результату у вирішенні певного роду завдань.

Ключові слова: *свобода; потенціал; творчість; творчий потенціал; творча особистість.*

Вступ. Сьогодні у зв'язку із здійсненням широкої демократизації усіх сфер суспільного життя як пріоритетні є цілі, пов'язані з формуванням особистості, яка володіє широким творчим потенціалом; моральною стійкістю та психологічною гнучкістю; високою культурою спілкування з людьми.

Відтак, розвиток творчого потенціалу особистості є одним із найактуальніших завдань сучасного суспільства, яке перебуває на етапі глобальних перетворень, зокрема, в освітньому просторі України та її інтеграції у європейський освітній простір. Відповідно до європейських вимог та вітчизняних державних документів (Державна національна програма «Освіта» (Україна ХХІ століття), Національна доктрина розвитку освіти України, Закон України «Про освіту», «Про вищу освіту», Концепція національного виховання) нагальними є оптимізація завдань і педагогічні механізми творчого розвитку студентської молоді, здатної до професійного самовдосконалення та самореалізації. Відповідно до цього виникає необхідність внесення кардинальних змін до змісту, форм і методів навчально-виховної роботи з молоддю, зокрема, студентам вищих навчальних закладів.

Аналіз наукової літератури з теми дослідження дає змогу стверджувати, що проблема формування творчого потенціалу ґрунтовно розглядалася у вітчизняних та зарубіжних дослідженнях з позиції професійної підготовки особистості в вищих навчальних закладах. Це сприяло накопиченню певного позитивного досвіду у розробці основних теоретичних положень з цієї проблеми. Так, філософський аспект творчості розглядали у своїх працях В. Біблер, Ю. Бородай, М. Данилов, К. Кедров, П. Копцин, О. Коршунов та інші. Психологічні основи цієї проблеми викладені в працях Д. Богоявленської, Л. Виготського, В. Давидова, Д. Ельконіна, О. Леонтьєва, А. Лука, Я. Пономарьова, С. Рубінштейна та інших. Педагогічний аспект проблеми формування і розвитку творчої активності особистості розглядається в працях В. Андрєєва, Д. Вількеєва, В. Борисова, М. Данилова, Н. Кичук, М. Махмутова, І. Огороднікова, Н. Половнікової, І. Родак, С. Сисоєвої, М. Скаткіна, Т. Шамової, Г. Щукіної та інших. Також вважаємо за необхідне відзначити, праці П. Анохіна, Н. Бехтерової, Д. Беляєва, М. Дубініна, В. Тернопольський, Ж. Сущенко, Г. Шевченко та інших, які дають підстави стверджувати, що для розвитку потенціалу особистості немає біологічних перепон,

що генетичний фонд людини практично невичерпний і найгеніальніша людина використовує лише мізерну частку можливостей мозку, а, відповідно, і «ступенів свободи». Вченими також доведено, що генетичний фонд, залишаючись майже незмінним з часів первісного суспільства, відіграє другорядну роль у формуванні творчого потенціалу людини. Провідна роль тут належить суспільному фонду, що складається з думок, почуттів, знань, переживань, пам'яті, оцінок; по-різному «звучить» залежно від характеру їх взаємозв'язку і умов, в яких триває життєдіяльність людини. Завдяки своїй належності до роду і включеності в загальнолюдську культуру індивід має невичерпний фонд творчості, особливо якщо врахувати не тільки «діючі», а й так звані «дрімаючі» сили, а також «минуле», що не вичерпало свої ресурси, і здатність реалізувати сьогодні «майбутнє» (Краевский В. В., 1994, с. 24-31).

Мета статті – розглянути проблему розвитку творчого потенціалу особистості студента.

Розвиток творчого потенціалу особистості. Незначимо, поняття «потенціал» у роботах філософів і вчених трактується як «внутрішній смисловий слух» (Г. Батищев); як «прагнення, життєвий дух, напруга, активний рух» (А. Бондар); як «здатність творити світ для себе» (М. Лоський, С. Франк, С. Рубінштейн, А. Лосев); як «життєва стратегія і життєва перспектива» (І. Зязюн).

Потенціал в роботах Н. Бердяєва і С. Гессена розглядається як «особливий стан людини, що забезпечує йому свободу», як «джерело творчої активності» (Квятковский Е. В., 1991). Філософ Б. Теплов розглядає потенціал з точки зору внутрішньої сили людини у його творчій діяльності і ототожнює поняття «потенціал» з поняттям «енергія людини», як «промінь світла на шляху творчості». С. Франк визначає потенціал як соціальну цінність і зазначає, що саме творчий потенціал людини служить джерелом розвитку самого суспільства, у свою чергу А. Бондар, розвиваючи поняття «потенціал» та визначаючи його суть, говорить про потенціал, як про «атрибутивні властивості людини, що відбиває здатність до саморозвитку через подолання внутрішніх протиріч» (Квятковский Е. В., 1991, с. 21-26).

Слід зазначити, у сучасних умовах термін «потенціал», як свідчить вивчення довідкових видань і словників, використовується в іншому розумінні, а саме: як «ступінь потужності в будь-якому ставленні, або як сукупність засобів, необхідних для чогось; як позначення можливостей і джерел, які є в наявності, і які можуть бути використаними для досягнення певної мети, рішення якогось завдання» (Сисоева С. О., 2006).

Сучасний соціум ставить перед педагогічною та психологічною науками завдання розробки, обґрунтування та впровадження найбільш ефективних методів навчання та розвитку особистості дорослої людини. В останні роки спостерігається

зростання практико орієнтованих форм роботи з дорослими у вигляді різноманітних форм активної групової підготовки у професійному і комунікативному плані (ділові гри, дискусії, моделювання ситуацій, тренінг творчості, мозковий штурм, тренінг спілкування та ін.). Одним із видів такої роботи є метод навчання особистості, який будується на основі спеціально організованої інтенсивної взаємодії учасників малої групи, що сприяє прискореному формуванню позитивних психологічних утворень суб'єкта. Для викладача вищого навчального закладу ситуація міжособистісної взаємодії пов'язана з великою кількістю факторів, які необхідно врахувати, щоб знайти оптимальний варіант її вирішення. За даними досліджень, педагогічна діяльність в умовах тривалої культурно-інформаційної інтеграції повинна мати нешаблонний, нетривіальний характер і бути суттєвим підґрунтям для розвитку творчого потенціалу особистості.

Варто зазначити, творчість – головне, що відрізняє людину від тварини, показник її цивілізованості та гуманності, активності і прогресу, її родової сутності і атрибутивну властивість. Насамперед, творчість дозволяє людині самоутверджуватись як особистості і відчувати напруженість, динамізм, повноту життя і свободу. Творчість – це внутрішній вибір, самознаходження, тобто розкриття себе як передбачуваної цінності, звернення до своєї потенційності як причетності до чогось субстанційного і животворного. Це забезпечує людині вихід за межі свого обмеженого «Я» і буденності, можливість одержувати матеріал для «заповнення» смислових «пустот» і одержувати «простір» для самореалізації, керуючись наявним і належним, самопроектуючись в минуле і майбутнє.

Наголошуємо, творчість завжди має широкий діапазон, нерідко вона віддзеркалюється у педагогічному досвіді. Фундаментом досягнення вершин творчої самореалізації педагога є його досвід. Тому до його формування повинен бути досить усвідомлений підхід, який пізніше стає опорою у творчій діяльності педагога.

Слушною є думка, що, особистість оволодіває творчим потенціалом безпосередньо в ході оволодіння культурою та в процесі подальшої культуротворчості. Творчий потенціал особистості – це природовідповідні та культуровідповідні можливості, які формуються й розкриваються в процесі навчальної підготовки й у подальшій діяльності, ведуть до отримання продуктивного результату у вирішенні завдань нестандартними методами педагогічного впливу, засобами мистецтва, відбиваючи основу загальної й педагогічної культури.

Слід зазначити, що творчий потенціал студента складається із системи загальнокультурних і професійних знань, гуманітарного світогляду, на

основі яких будується й регулюється діяльність, розвинене відчуття нового, високого рівня розвитку творчого мислення, його гнучкості, не стереотипності й оригінальності, здатності швидко змінювати прийоми дій у відповідності до нових умов.

Відтак, розвиток творчого потенціалу фахівців, зокрема, педагогів є необхідною умовою творчості, внаслідок якої формуються творчі здібності, виховується творче мислення. Звісно, неможливим є існування творчого потенціалу без творчого мислення, творчих здібностей, які формуються через творчу активність особистості.

Переконані, серед багаточисленних засобів розвитку творчості, творчого потенціалу особистості надзвичайно велика роль належить мистецтву, яке є взірцем творчої натхненної діяльності людини. Вплив мистецтва на формування духовної культури, зокрема, молоді зумовлений самою природою мистецтва, сутність якого виводиться із цілісного і обов'язкового художнього відображення світу і залежить від тих новоутворень, які пов'язані з особливостями художнього сприймання оточуючого середовища. Усі види мистецтва втілюють художньо-естетичне бачення світу, розвинену уяву і фантазію, образне мислення, без яких неможлива будь-яка творчість.

Однак творчий характер творчої діяльності не можна звести лише до вирішення певних завдань, оскільки у творчій діяльності в єдності проявляються пізнавальний, емоційно-вольовий та мотиваційний компоненти особистості. Проте вирішення спеціально підібраних завдань, які спрямовані на розвиток тих чи інших структурних компонентів творчого мислення (положення мети; аналіз, який вимагає подолання бар'єрів, установок, стереотипів; перебір варіантів, класифікація та оцінка тощо), є важливою умовою розвитку творчого потенціалу особистості (Сисоєва С. О., 2006).

Оскільки сучасне людство багато в чому залежить від науки і наукових знань, то набула поширення думка, що проблему творчості і творчого потенціалу особистості можна вирішити, насамперед, за рахунок збільшення засвоєння наукових знань і раціоналізованої інформації. Ця тенденція особливо інтенсивно впроваджується в школах і вищих навчальних закладах. Тим часом психологи і педагоги експериментальним шляхом довели, що не тільки творчість, а й якість навчання, засвоєння тексту тим гірші, чим більше він стиснутий і насичений смисловим матеріалом, де немає другорядного, а тільки головне, що навіть просте запам'ятовування потребує «надлишкової» інформації, яка в підручниках часто відсутня, а це призводить до втрати пізнавального інтересу, гальмує розвиток творчого потенціалу особистості, зокрема, студентів.

Зазначаємо, що творча особистість володіє високим рівнем знань, потягом до нового, оригінального, вміє відкинути звичайне, шаблонне, їй притаманні

творчі здібності, які відповідають творчій діяльності та є умовою її успішного здійснення.

Варто зазначити, творчо активна діяльність в процесі здобуття вищої освіти формує у майбутніх спеціалістів ряд якостей, які позитивно позначаються на їхній фаховій діяльності. Практика переконує, що для формування багатого внутрішнього світу треба вибирати такі прийоми і способи заохочення до активної творчої діяльності, які розкривають перспективу розвитку творчого потенціалу кожного майбутнього фахівця у будь-якій галузі.

Таким чином, творчий фахівець – це особистість, яка характеризується високим рівнем креативності (креативні риси особистості й додатково сформовані мотиви, особистісні якості, здібності, які сприяють успішній творчій діяльності), відповідним рівнем фахових знань, які за сприятливих умов забезпечують його ефективну діяльність щодо розвитку потенційних творчих можливостей. Творчість є необхідною складовою праці кожного фахівця. Без неї неможливий жоден вид діяльності. Творчість – необхідна умова становлення самої особистості, її самопізнання, розвитку і розкриття як особистості. Творчість, розвиваючи здібності, формує талановитість учителя кожної людини. Саме у творчій діяльності людина прагне реалізувати свою свободу, яка є причиною зумовленою. Свобода дії не означає незалежності від потягів, потреб і усвідомлюється або відчувається саме в плані регулятивного моменту як можливість вибору того чи іншого шляху дії (Квятковский Е. В., 1991).

Зауважимо, свобода є певною мірою творчою активністю людини, яка надає можливості формулювати принципово нові цілі діяльності і вибирати оптимальні засоби їх реалізації. Свобода творчості забезпечує політ думки, знімаючи всі обмеження. Розкутість творця – основна умова початку творчого процесу, а зосередженість і увага – основна умова, щоб не пропустити важливу, потрібну і несподівану думку в ході творчого процесу (Квятковский Е. В., 1991). На нашу думку, свобода є сила, притаманна життю; свобода творчості – це стан душі, коли руйнуються всі стереотипи і відбувається вільний перебіг творчого процесу.

Висновки. На основі теоретичного аналізу і власних досліджень можна зробити висновки, які вказують на те, що під творчим потенціалом треба розуміти динамічне інтеграційне утворення, що визначає ресурсні можливості розвитку людини та її здатність до оволодіння і продуктивного здійснення різних видів діяльності. Творчий потенціал формується протягом усього життя, починаючи з дитинства й через підлітковий та юнацький вікові періоди. Відтак, людина на початку життєвого шляху прагне до розвитку свого потенціалу, а потім його повного розкриття. З погляду багатьох вітчизняних вчених творчий потенціал включає в себе всі властивості особистості – мислення, волю, пам'ять, знання,

переконання. Загальним у всіх визначеннях творчого потенціалу є його здатність до виведення особистості на новий рівень життєдіяльності, перетворенню самої особистості. Основи творчого

потенціалу майбутнього фахівця формуються, закладаються у процесі професійної підготовки, зокрема, у вищих навчальних закладах.

Література

1. **Благова Т. О.** Хореографічна підготовка вчителя у системі вищих педагогічних навчальних закладів в Україні 20-х рр. ХХ ст. / Т. О. Благова // Витоки педагогічної майстерності: Зб. наук. пр. – Полтава, 2011. – С. 65-70.
2. **Барко В. І.** Як визначити творчі здібності дитини? / В. І. Барко, А. М. Тютюнников. – К.: Україна, 1991.
3. **Вербицький В.** Проблеми творчості. Позашкільна педагогічна творчість / В. Вербицький // Рідна школа. – 1999. – №5.
4. **Зязюн І. А.** Педагогічна майстерність: Підручник / І. А. Зязюн, Л. В. Крамущенко, І. В. Кривоноста ін.; За ред., І. А. Зязюна. – 2-ге вид., допов. і переробл. – К.: Вища шк. 2004. – 422 с.
5. **Квятковский Е. В.** Духовное развитие школьника / Е. В. Квятковский. – Советская педагогика. – 1991. – №1. – С. 21-26.
6. **Козленко В.** Формування творчої особистості учня / В. Козленко // Рідна школа. – 1999. – №5.
7. **Краевский В. В.** Педагогика между философией и психологией / В. В. Краевский // Педагогика. – 1994. – №6. – С. 24-31.
8. **Освітологія:** хрестоматія: навч. посібник для студентів вищих навчальних закладів / Укладачі Огнев'юк В. О., Сисоєва С. О. – К.: ВП «Едельвейс», 2013. – 744 с.
9. **Сисоєва С. О.** Основи педагогічної творчості: Підручник / С. О. Сисоєва. – К.: Міленіум, 2006. – 344 с.
10. **Zeliha Ihan Ertuna, Eda Gurel,** (2011), «The moderating role of higher education on entrepreneurship», Education + Training, Vol. 53 Iss: 5 pp. 387 - 402 Permanent link to this document: <http://dx.doi.org/10.1108/00400911111147703>.

Е. Е. Завгородняя. К ПРОБЛЕМЕ РАЗВИТИЯ ТВОРЧЕСКОГО ПОТЕНЦИАЛА ЛИЧНОСТИ

В статье рассмотрена проблема толкования дефиниции «творческий потенциал» в педагогической теории. Проанализированы основные методы развития творческого потенциала личности. Выявлено, что творческий потенциал личности как совокупность природосоответствующих и культуросоответствующих возможностей, развивается в процессе культуротворчества и предусматривает получение продуктивного результата в решении определенного рода задач.

Ключевые слова: свобода; потенциал; творчество; творческий потенциал; творческая личность.

Ye. Zavorodnya. TO THE PROBLEM OF THE PERSONAL CREATIVE POTENTIAL DEVELOPMENT

It is proposed the role of higher education in the creative potential formation of the individual. The problems of interpretation definitions of «creativity» in the modern educational space (nature of the appropriate opportunities and cultures that are formed and revealed in the process of training and preparation of its activities in the future, lead to getting productive results in solving non-standard methods of pedagogical influence, through art, reflecting the basis of general and pedagogical culture). Characteristic features of the individual creativity formation and the role of higher education in this process (the foundation of the creative potential of the future teacher are formed are laid during vocational training). It is revealed the necessity of sharing methods for professional development of the individual, and for the creative potential formation of the individual. Based on research by the author proposed to allocate features creative potential (general cultural and professional knowledge, humanitarian ideology on which it is based and regulated activities developed sense of new, high level of creative thinking, its flexibility, not stereotyped and originality, the ability to quickly change methods of action in accordance with the new conditions), provides its definition (dynamic integral formation that defines the human resource development opportunities and its ability to master and implement various productive activities), with the main characteristics of the pedagogical and psychological analysis of this definition.

Keywords: freedom; potential; creation; creative potential; creative person.

Рецензенти

В. І. Тернопільська – д. п. н., проф.

Л. Б. Паламарчук – д. п. н., проф.

Стаття надійшла до редакції 20.04.15

Прийнято до друку 26.11.15